

Emina CĂPĂLNĂȘAN
Ana-Maria RADU-POP
(Universitatea de Vest din
Timișoara)

Fixarea modului conjunctiv: tipar gramatical vs model comunicativ-funcțional

Abstract: (Teaching the Conjunctive: grammatical pattern vs functional communication model)
Regardless of the fact that Romanian as a foreign language had won its right as independent 29 subject for quite a while, only lately modern materials, which to convey the new teaching techniques, appeared; however, partially – fragmentarily and matchlessly if it were to refer to a notebook, for instance. In spite of the fact that, following tradition, Grammar having a central role is not a negative aspect in itself, the way in which it is exposed to the student is defective, the classic pattern to use a rule is only partially crossed; thus, you can still find many exercises like: fill in, conjugate, match etc. The purpose of this paper is to offer suggestions of how to create exercises based on functional communication, useful in learning a problematic grammatical issue for foreigners learning Romanian – the Conjunctive.

Keywords: Romanian as a foreign language, teaching techniques, the Conjunctive, exercises, functional communication

Rezumat: În ciuda faptului că limba română ca limbă străină și-a câștigat dreptul de disciplină de sine stătătoare de multă vreme, abia în ultimul timp au apărut materiale moderne care să reflecte noile tehnici de predare, parțial însă, fragmentar și neunitar la nivelul unui manual, de exemplu. Deși faptul că, mergând pe linia tradiției, gramatica continuă să ocupe un rol central nu este o chestiune negativă în sine, modul în care aceasta este expusă cursantului este defectuos, nedepășindu-se decât parțial tiparul clasic de actualizare a unei reguli învățate prin exerciții de tipul: completați, conjugăți, potriviți etc. Rolul acestei lucrări este de a oferi sugestii privind elaborarea unor exerciții comunicativ-funcționale pentru învățarea și fixarea unui mod problematic din perspectiva limbii române ca limbă străină – conjunctivul.

Cuvinte-cheie: limba română ca limbă străină, tehnici de predare, conjunctivul, exerciții, comunicare funcțională

Începuturile predării limbii române în străinătate sunt asociate cu prima jumătate a secolului al XIX-lea, când a fost introdus primul curs de limba română la Universitatea din Sankt Petersburg. În timp, numărul universităților din străinătate care oferă cursuri de limba română pentru străini a crescut semnificativ, spațiul academic nefiind pasiv la creșterea numărului celor care doresc să învețe limba română. (<http://www.ilr.ro/lectorate/>). Într-un astfel de context, s-a conturat ideea elaborării unui curs practic de limba română care să servească atât profesorului, cât și cursantului.

Referitor la primele materiale didactice concepute în acest sens, A. Mateescu notează: „La început, s-au elaborat manuale de mici dimensiuni, într-o viziune cam fragmentaristă și cu lacunele inerente pionieratului, s-au întocmit culegeri de exerciții, ceva mai numeroase și, ulterior, ministerul de resort a preluat sarcina elaborării unor manuale unice. Ușor standardizate și supuse cenzurii [...], aceste instrumente de lucru au rămas neschimbate și, cu timpul, s-au «volatilizat», din pricina lipsei de resurse, a celor responsabili de reeditarea lor.” (Mateescu 2003, 5, *apud* Iliescu 2003, 21)

Având în vedere vechimea disciplinei și manualele apărute, în prezent, e destul de ușor să alcătuim liste de manuale sau de diverse materiale auxiliare, dificultatea apare însă în momentul folosirii acestora; se pune problema actualității lor, a utilității lor, a posibilității utilizării dialogurilor sau a textelor în viața reală. De exemplu, cursul *Limba română. Anul pregătitor. Semestrul I începători*, 1975, întocmit de un colectiv de profesori de la Universitatea din București, condus de G. Sandală, cuprindea 12 lecții menite a fi predate pe parcursul celor 120 de ore aferente semestrului I. La sfârșitul anului 1975 apare al doilea manual coordonat de același colectiv: *Limba română pentru anul pregătitor. Semestrul I*, care însă cuprindea texte dificile referitoare la industria și la economia României. Ultimul manual amintit de Ada Iliescu este *Manual de limba română ca limbă străină (pentru studenți străini – pentru vorbitorii străini – pentru românii de pretutindeni)*, apărut în 2002, împărțit în 17 lecții tematice. Acesta are două părți: prima parte urmărește însușirea structurilor fundamentale ale limbii, iar partea a doua prezintă flexiunea verbală (Iliescu, *op. cit.*). Chiar titlul indică faptul că lucrurile se grupează în jurul unor elemente de gramatică.

Odată cu aderarea României la Uniunea Europeană, limba română a căpătat statut de limbă oficială europeană, apărând însă și obligativitatea de a respecta cerințele Cadrului European Comun de Referință pentru Limbi privitoare la învățarea, predarea și evaluarea competențelor lingvistice. Așadar, în teorie, cursurile au în vedere „nu numai însușirea structurilor fundamentale ale limbii române, dar și aplicarea acestora în conversația curentă. Se urmărește dezvoltarea competențelor lingvistice stabilite de Cadrul European Comun de Referință pentru Limbi și anume: înțelegerea limbii vorbite, exprimarea orală, înțelegerea limbii scrise, redactarea corectă a unui text scris, interacțiunea în conversație.” (http://www.philippide.ro/diaspora%20culturala_2009/11%20I.%20STERPU.pdf)

În acest context, gramatica unei limbi străine nu trebuie privită ca set de reguli și excepții de la reguli care trebuie memorate, ea fiind în esență un mecanism de punere în mișcare a limbii care facilitează comunicarea vorbitorilor. Prin urmare, învățarea unei limbi nu înseamnă însușirea unor reguli ortografice/ortoepice/de punctuație/gramaticale, la care se adaugă, poate, mai multe excepții. De asemenea, fluenta într-o limbă străină nu se dobândește prin rezolvarea unor exerciții de gramatică (în mod individual, consecutiv, într-un ritm previzibil și monoton), iar un curs practic nu presupune întâlnirea cu exerciții bazate pe aplicarea mecanică a unor elemente teoretice. În felul acesta, elemente precum problematizarea, înțelegerea, personalizarea sunt complet ignorate. A vorbi despre o regulă e o coordonată insuficientă, a-l implica pe cursant înseamnă deja un pas spre înțelegere.

Învățarea unei limbi trebuie să pornească de la însușirea unor sintagme, nu de la memorarea unor paradigme și trebuie să aibă ca obiectiv construirea unui discurs și adaptarea lui la scopul comunicării, la interlocutor și la situația de comunicare.

Astfel, la finalul unui curs, studentul trebuie să primească răspunsul la următoarele întrebări:

- ▶ CE AM ÎNVĂȚAT AZI?
- ▶ CU CE SCOP?
- ▶ CU CE NE POATE AJUTA CURSUL ÎNTR-O SITUAȚIE REALĂ?

În concluzie, gramatica este și trebuie să rămână o unealtă. Ea însoțește procesul

de învățare, nu este motivul și nici obiectivul învățării unei limbi. Concret, azi nu am învățat modul conjunctiv, ci să vorbim despre dorințe, posibilități, constrângeri. Am învățat să facem diferența între contextele cu **TREBUIE SĂ** și **VREAU SĂ**, între **ȘTIU SĂ** și **NU POT SĂ**.

Așadar, în loc de a prezenta reguli și de a face exercițiile clasice de repetiție, completare, traducere și conjugare (aplicații care ignoră nevoile de comunicare), putem să includem structurile pe care le urmărim în exerciții care pornesc de la niște întrebări personale de tipul: *Ce trebuie să faci la școală/la serviciu?*; *Ce vrei să faci în weekend?* etc. În felul acesta folosim elementul gramatical pentru a învăța să comunicăm, nu folosim alte elemente pentru a învăța gramatica.

În felul acesta, avantajele pentru cursanți ar putea fi:

- ▶ descoperirea unor elemente noi pe cont propriu;
- ▶ colaborarea și munca în echipă;
- ▶ găsirea unor explicații personale și însușirea rolului de profesor;
- ▶ gradul sporit de atenție;
- ▶ apariția motivației;
- ▶ implicarea participativă;
- ▶ dobândirea încrederii de a vorbi;
- ▶ independența în a se exprima.

Pentru profesor, avantajele sunt:

- ▶ dobândirea abilității de a anticipa problemele cu care se confruntă un cursant;
- ▶ atingerea **nu** doar a competențelor lingvistice.

În privința materialelor, putem spune că, pe lângă un suport de curs, e necesar un dicționar clasic/vizual/online/ sau chiar aplicații online, dar și creioane/markere care să faciliteze înmagazinarea și pe cale vizuală a unor informații.

Principiile care stau la baza organizării unui astfel de curs:

Înainte de curs:

- profesorul elaborează un plan;
- profesorul anticipează sau știe că o anumită structură pune probleme;
- pornește de la ideea că o singură lecție acoperă mai multe probleme gramaticale.

În timpul cursului:

- profesorul este un moderator, un ghid;
- profesorul observă și discută structurile problematice după ce exercițiul s-a terminat;
- explicațiile se repetă și se completează cu ajutorul cursanților, prin intervenția lor;
- predarea este centrată pe student, *individualizată*.

În felul acesta:

- teoria predată și redată se rezumă la transmiterea unei informații cu ajutorul structurii învățate;
- greșeala ca observație sau model negativ devine prilej de noi discuții;

- cursantul este un participant la un act de comunicare;
- colegul este un interlocutor, coechipier;
- profesorul este mediator.

Întrucât modul conjunctiv nu presupune dificultăți majore de înțelegere a modului în care funcționează structural, etapa citirii unui text care conține structuri cu conjunctivul poate fi rapid bifată. Așadar, discuția poate porni cu întrebarea: *Ce e SĂ?* După ce structura gramaticală vizată este scoasă din context, cursanții pot discuta cu privire la ce anume transmite structura respectivă, în ce contexte apare, după ce verbe (ce au verbele în comun, prin ce se diferențiază). Abia în final, cursanții primesc lămuriri referitoare la structură.

Pe scurt, aplicăm un model simplu: **observă** → **compară** → **integrează** (în rândul elementelor deja învățate, în sistemul lor lingvistic, într-o posibilă situație de comunicare).

Putem începe de la diferențele:

Eu merg la universitate zilnic. → *Eu vreau să merg în excursie zilnic.*

E evidentă schimbarea: *merg* – *să merg*.

Ce înseamnă: *Eu SĂ MERG?!

Se marchează diferențele, se fac paralele, se discută și se lămuresc posibilele probleme.

Se pune accent pe formele inexistente în limba maternă a studentului, dar frecvente în română:

I like to travel.; *Ich mag reisen.*

*Îmi place a călători. → Îmi place să călătoresc.

În cazul modului conjunctiv, predarea propriu-zisă nu ridică probleme deosebite, astfel că nu vom insista asupra acestei etape. Pe de altă parte însă, fixarea acestui mod, din cauza dificultăților de ordin formal (persoanele a III-a singular și plural¹), presupune numeroase reluări și, din acest motiv, profesorul se vede pus în situația de a găsi un număr (cât mai) mare de materiale variate, eficiente și atractive. Limitate de spațiu sau de convingerile autorului în materie de predare a unei limbi străine, manualele existente (mai vechi sau mai noi) nu oferă suficient de multe exerciții *variate, eficiente și atractive*, astfel încât, la un moment dat, se ajunge inevitabil la necesitatea elaborării unor materiale proprii. Astfel, pornind de la valorile modului conjunctiv, notăm în continuare câteva sugestii care pot fi utile în conceperea unor exerciții cât mai diverse, interesante și utile pentru fixarea acestui mod.

Conjunctivul poate fi folosit pentru a exprima:

1. Ce trebuie să știe, ce trebuie/ poate să facă cineva, ce competențe sunt necesare pentru o anumită activitate.

1. Una dintre provocările profesorului de limba română ca limbă străină este de a-l determina pe cel care învață limba română să depășească tiparul școlăresc de repetare a unor forme, eterna raportare la prezent, reluarea în minte a diferențelor merge – să meargă și de a-i transmite un mod natural de a se exprima și de a reacționa, asemenea unui nativ pentru care să lucreze, să facă, să vorbească nu sunt decât niște automatisme, nu niște structuri în care apare MODUL CONJUNCTIV.

☐ Sugestii pentru exerciții

Cursanții pot elabora sau completa:

- ✓ anunțuri pentru locuri de muncă – cu accentul pe competențele pe care trebuie să le aibă candidatul
- ✓ fișa postului – cu sublinierea sarcinilor pe care trebuie să le îndeplinească angajatul
- ✓ drepturile și obligațiile părților într-un contract/înțelegere/pariu (nu doar contractul în sens juridic, ci orice înțelegere, inclusiv, de ex., cea tată-copil)

În funcție de nivelul și profilul cursanților, exercițiile propuse pot avea grade diferite de complexitate. De exemplu, cursanților li se poate cere ca, pornind de la un text dat, să găsească verbele care lipsesc și să le pună la conjunctiv prezent (**a**) sau, pe baza unui model, să construiască alte exemple (**b**).

Căutăm asistent manager. Colegul/ colega nostru/noastră trebuie....

- organizat(ă), eficient(ă), amabil(ă)
- abilități de comunicare
- bine limba română
- cel puțin o limbă de circulație internațională

a

Căutăm asistent manager. Colegul/ colega nostru/noastră trebuie....

- *să fie* organizată, eficientă, amabilă
- *să cunoască* bine limba română
-
-

b

Dacă ia note bune la școală, Dănuț poate să....

- fotbal în fiecare zi
- în parc cu prietenii
- dulciuri
- la chitară

a

Dacă ia note bune la școală, Dănuț poate să....

- *joace* fotbal în fiecare zi
- *să meargă* în parc cu prietenii
-
-

b

2. Cum trebuie să fie cineva sau ceva sau ce calități/caracteristici trebuie să aibă cineva/ceva – persoana/vacanța perfectă/casa dorită etc.

☐ Sugestii pentru exerciții:

- ✓ exercițiile pot fi construite în jurul idealului imaginat de cineva cu privire la un apartament/o vacanță/soț-soție/îmbrăcăminte/încălțăminte/mașini etc.;
- ✓ reclame – descrierea proprietăților unui produs/profilul unui produs;
- ✓ anunțuri – cu accentul pe calitățile pe care trebuie să le aibă candidatul (v. *supra*).

Deoarece mulți cursanți au dificultăți în a-și imagina/a descrie fără un suport vizual locuri, obiecte, situații etc., folosirea unor ilustrații este bine-venită. Pentru un plus de dificultate, recomandabil ar fi să se pornească de la aspecte negative, cursantul putând astfel să-și construiască varianta ideală în opoziție cu ceea ce vede. De ex., figura 1 – imaginea unei ședințe în care toată lumea este plictisită, ar putea constitui punctul de pornire pentru o activitate a cărei cerință să fie descrierea unei ședințe de lucru interesante, iar figura 2 – l-ar putea ajuta pe cursant să-și imagineze o vacanță în care să fie vreme bună, participanții să poată face diverse activități în aer liber etc.

Fig². 1

Fig. 2

3. Pentru a da *sfaturi*, *recomandări*, pentru a exprima *interdicții*

□ Sugestii pentru exerciții:

Cursanții pot elabora sau completa:

- ✓ horoscoape: *Racii trebuie să aibă grijă la....; Leii vor întotdeauna să câștige, dar în această perioadă trebuie să fie mai temperați....; Peștii trebuie să fie atenți la sănătate etc.;*
- ✓ modele comportamentale, tehnici de supraviețuire, instrucțiuni de utilizare etc.
⇒ este vorba de toate acele situații în care specialiștii (din orice domeniu!) vorbesc despre ce ar trebui să facă sau nu, cum ar trebui să se comporte sau nu **cititorul, ascultătorul radio, telespectatorul.**

În cazul anunțurilor, al reclamelor, al horoscoapelor, al modelelor comportamentale etc. pe care cursantul trebuie să le construiască, este recomandat să fie avute în vedere și echivalentele autentice ale acestora – în variantă scrisă, audio sau multimedia, pe care cursantul le poate lua drept model la începutul sau la sfârșitul demersului său. De exemplu, dacă cerința presupune redactarea unor sfaturi pentru cei care călătoresc în alte țări, pot fi folosite informațiile de pe siteul MAE fie la începutul exercițiului, ca model, fie la finalul exercițiului – pentru comparare.

MAE **recomandă** cetățenilor români care se află în India:

„Să evite deplasările în zonele montane ale Indiei în timpul musonului.

Să evite circulația pe timp de noapte, locurile aglomerate [...].

2. Desenele sunt realizate de Lucia Conțan.

Să păstreze în locuri sigure documentele [...].

Să încuie mașinile [...].

Să respecte anunțurile sau recomandările autorităților locale! [...]"

(<http://www.mae.ro/node/3703>)

4. Intenția/dorința/necesitatea de a schimba o stare de fapt și motivarea acestei intenții/dorințe

Sugestii pentru exerciții:

Se pornește de la o stare de fapt (cineva are un loc de muncă/apartament/mod de viață etc.) – care trebuie sau se vrea schimbată. Astfel de exerciții sunt utile și pentru că pun în paralel formele de indicativ prezent cu cele de conjunctiv, într-un mod mai puțin artificial decât o fac exercițiile de tipul *Puneți verbele de la indicativ prezent la conjunctiv prezent*.

Exemplu: *Dan este inginer și lucrează la o companie multinațională. Pentru că are un program foarte încărcat, responsabilități mari și șefi mulți, Dan vrea să...
..... (lucreze pe cont propriu. Vrea să aibă mai mult timp liber pentru el și să fie independent etc.).*

5. Scopul

Sugestii pentru exerciții:

Se pornește de la o situație concretă, în care cineva face ceva, iar cursantul trebuie să-și imagineze scopul în care sunt făcute acțiunile respective:

Exemplu: *Andreea merge în fiecare zi 10 km cu bicicleta și jumătate de oră pe jos ca să.....(să slăbească/să fie în formă/să câștige un pariu/să se antreneze etc.).*

6. Posibilitatea, probabilitatea

Sugestii pentru exerciții:

Cursanții pot elabora sau completa:

- ✓ evoluția probabilă a ceva sau a cuiva: a unui jucător/a unei echipe la un turneu etc.: *E posibil să câștige primul meci* etc., a economiei în lume/în țara noastră: *E posibil să crească prețul la...* etc. prognoza meteo: *E posibil să ningă* etc.

Se poate porni și de la situații concrete pe baza cărora cursanții trebuie să-și imagineze ce se poate sau nu întâmpla:

Exemplu: *Ionel s-a hotărât să meargă la mare cu mașina. Are carnet de două luni, conduce o mașină foarte veche, nu are roată de rezervă și nici asigurare. Ce se poate întâmpla pe drum?.....
..... (E posibil să se strice mașina/să facă accident/să facă pană, să-l oprească poliția etc.).*

Sugestiile prezentate, departe de a fi spectaculoase sau singulare, reprezintă o îndepărtare de un anumit tip consacrat de exerciții gramaticale, rigide și cu eficiență redusă pentru cursant, dar, într-o oarecare măsură, comode pentru profesor, o ieșire din

previzibilitate, monotonie și o apropiere a performanței cursantului de firescul unei comunicări reale. Așa cum am mai precizat, o limbă străină trebuie practică, însușită prin uz. Fără exercițiu, fără un „antrenament” constant al capacității de înțelegere și exprimare liberă/controlată (CONVERSAȚIA), gramatica și cuvintele izolate sunt inutile. Nu vorbim conjugând la toate persoanele și nu vorbim în serii sinonimice/antonimice etc.

Izvoare

<http://www.mae.ro/node/3703>.

Referințe bibliografice

<http://www.ilr.ro/lectorate/>.

Iliescu, Ada. 2003. *Gramatica practică a limbii române pentru străini*. Craiova: Universitaria.

Sterpu, Iolanda. *Predarea limbii române la Universitatea „Jean Monnet” din Saint-Etienne (Franța)*, http://www.philippide.ro/diaspora%20culturala_2009/11%20I.%20STERPU.pdf